

לאתר של בית מדרש <

סוגיות אקטואליות בנושאים שונים הנוגעים למצוות התלויות בארץ

פירות נטע רבעי

פירות נטע רבעי, האם בכל מקרה הם פטורים ממעשרות? פירות שמניב העץ לאחר שעברו עליו שלוש שנות ערלה. השנה הרביעית של העץ מנטיעתו הינה 'שנת נטע רבעי' בשנה זו כל הפירות שגדלו בעץ - קדושים. בזמן שבית המקדש היה קיים, היו צריכים לעלות את הפירות ולאוכלם בטהרה בירושלים. כיום שלדאבון ליבנו, אין לנו בית המקדש ומזבח, ולחלק מהפוסקים אף קדושת ירושלים בטלה, וכן אנו טמאי מתים, אין לנו אפשרות לאכול את הפירות בטהרה בירושלים, לכן יש לחלל את קדושת הפירות על פרוטה. על חילול רבעי מברכים: "ברוך אתה ה'... אשר קידשנו במצוותיו וצונו על פדיון רבעי".

פירות רבעי פטורים מתרומות ומעשרות, אך יש לזכור לחללם. רק פירות שנחשבים לרבעי ודאי, פטורים ממעשרות ומחוללים בברכה. מה הם פירות רבעי ודאי?

פירות שהם מהשנה הרביעית מעת שהעץ ניטע בחצר או במטע על ידי גרעין או ייחור או עץ חשוף שורש (שלא היתה אדמה על שורשיו). כלומר פירות שידוע לנו בוודאות שהשנה הזו היא השנה הרביעית לעץ ולא רק שאנו נוהגים בה חילול רבעי מספק.

דוגמאות לפירות שהם בבחינת ספק נטע רבעי:

- הדרך הנפוצה כיום בקניית עץ, היא קניית שתיל הגדל בשקית, ואת השתיל נוטעים בחצר עם האדמה שבשקית, במקרה זה הפירות הם ספק רבעי.

זאת מפני שבדרך כלל הנטיעה בחצר מתבצעת לאחר שהעץ גדל במשתלה שנה או יותר. במקרה כזה אף שראוי למנות שלוש שנים מחדש מזמן הנטיעה בחצר [מחמת הספק שמא העץ לא היה במצב של יניקה מהקרקע כל הזמן, והדין הוא שמי שמעביר צמח עם גוש האדמה שלו מעציץ שאינו נקוב ושותלו באדמה ראוי למנות שנות ערלה מחדש, וערלה גם בזמן הזה אסור מן התורה, לכן צריך להחמיר גם בספק], מכל מקום השנה הרביעית מהשתילה בחצר היא ספק שנה רביעית לנטיעה ספק עברו כבר יותר מארבע שנים, מפני שיתכן שכן אפשר לצרף את הזמן שהעץ גדל במשתלה.

כדי לצאת מידי כל ספק בעץ כזה שאין ודאות על שנתו הרביעית, יש להפריש את כל התרומות והמעשרות [בלי ברכה], שמא אין זו שנתו הרביעית של העץ, ומאידך גם לחלל את כל הפירות [בלי ברכה], שמא זו שנתו הרביעית של העץ ופירותיו נטע רבעי, לכן אומרים בנוסח החילול גם מעשר שני וגם רבעי, אך לא מברכים לא על פדיון מעשר שני ולא על פדיון רבעי.

• אדם שנטע יחור או גרעין באדמה צריך למנות שלוש שנים משעת הנטיעה, מכל מקום (הוזכר בעדכון הקודם לחדש שבט) יש דעות שונות איך מונים את שנות הערלה. מי שנטע עץ בין ט"ו בשבט לט"ו באב, לדעת כולם שנות הערלה יסתיימו בט"ו בשבט של השנה הרביעית לנטיעה. אך הנוטע אילן מראש השנה ועד ט"ו בשבט נחלקו הדעות מתי מסתיימים שנות הערלה ומתחילה שנת נטע רבעי, לדעת הרמב"ם מונים שלוש שנים שלימות מיום ליום, ומיום שהסתיימו שנות הערלה מתחילה שנת נטע רבעי (למשל אם נטע בראש חודש חשוון תשע"ו בהגיע ר"ח חשוון תשע"ט נגמרו שנות הערלה וכל פרי שיחנט מכאן ולהבא יהיה רבעי). אך לדעת ראשונים אחרים גם במקרה זה אנו מונים שנות ערלה עד ט"ו בשבט. להלכה השו"ע [1] הביא את שתי הדעות ולא הכריע ביניהם, ומכיוון שמדובר בספק יש להחמיר, בפרט בארץ ישראל וכמו שכתב החזון איש.

אמנם אע"פ שאנו מחמירים לעניין שנות ערלה למנות עד ט"ו בשבט, מכל מקום בשנה החמישית מאותו תאריך של הנטיעה עד ט"ו בשבט אנו צריכים לחשוש שמא כבר עברה שנת נטע רבעי. ולכן מתאריך זה בשנה החמישית יש להפריש את המעשרות בלי ברכה שמא כבר עברה שנת נטע רבעי וגם לחלל את הרבעי בלי ברכה שמא נחשב העץ בשנתו הרביעית. [יש לציין שאומרים בשמו של הגרי"ש אלישיב זצ"ל שאם בזמן הספק אם הפירות רבעי אנו נמצאים בשנת מעשר שני, ואז אם זו השנה הרביעית הפירות רבעי ואם כבר עברה השנה הרביעית יש כאן פירות מעשר שני, אפשר לומר את הברכה השניה של הפדיון ולכלול בה מעשר שני ורבעי, ובנוסף הברכה יאמר "...אשר קדשנו במצותיו וצונעל פדיון קודש", ואחרי זה יעשה את החילול ויאמר בנוסף החילול המעשר שני או הרבעי שיש כאן יהא מחולל על פרוטה].

[1] ס' רצד סע' ה'

שאלות שנשלחו ל"שאל את הרב" באתר בית המדרש להלכה

שאל את הרב [בעניני פורים]

שאלה: באלו ערים בארץ ישראל קורים את המגילה ביום ט"ו באדר מפני שהן היו מוקפות בחומה מימות יהושע בן נון, ובאילו ערים קיים ספק אם היו מוקפות חומה?

תשובה: העיר היחידה שבודאות יודעים שהיתה מוקפת חומה מימות יהושע בן נון היא העיר ירושלים. והכוונה לירושלים העתיקה, בשכונות החדשות של ירושלים דנו הפוסקים על כל שכונה האם היא בכלל סמוך ונראה לירושלים העתיקה. כך שבכל העולם צריכים לנהוג פורים ביום י"ד באדר ולקרות בו את המגילה בברכה.

יש ערים שקיים ספק לגביהם האם הם היו מוקפות חומה מימות יהושע בן נון. מפני הספק יש לקרוא בהם מגילה ביום ט"ו באדר בלי ברכה, ויש המחמירים גם לעשות את שאר מצוות הפורים בהם מלבד קריאת התורה ואמירת על הניסים. העיר שהגמרא מספקת עליה האם היא מוקפת חומה מימות יהושע בן נון היא העיר טבריה. בטבריה הספק הוא האם להחשיב את ים הכינרת כחומה או שאינו

נחשב כחומה והיא עיר פרוזה. מספק פסקה הגמרא שיקראו את המגילה גם ביום ט"ו באדר בלי ברכה.

ישנם ערים ישנות בארץ ישראל שלא יודעים אם היו מוקפות חומה מימות יהושע בן נון ונהגו לקרות את המגילה בהם גם ביום ט"ו באדר בלי ברכה והם: באר שבע, בית שאן, חברון, חיפה, יפו, לוד, עכו, צפת, רמלה. [ואין להקל בזה ע"י תשובת הגרי"ש אלישיב זצ"ל קובץ תשובות ח"א סי' סח] המקומות הסמוכים להם מעיקר הדין פטורים, אך אם יש רצף של בתים יש הסוברים שצריך לקרוא את המגילה אמנם לא יקראו בתורה. לגבי אמירת על הניסים ביום ט"ו ע"י במשנה ברורה [1] שאומרים על הניסים ואין לחוש להפסק.

שאלה: יש שמועות שונות לגבי שיעור מחצית השקל, רציתי לברר מה היסוד לשינויים הללו?

תשובה: המנהג לתת זכר למחצית השקל מופיע לראשונה בדברי הרמ"א [2]: "יש אומרים שיש ליתן קודם פורים מחצית מן המטבע הקבוע באותו מקום ובאותו זמן זכר למחצית השקל שהיו נותנין באדר, ומאחר שג' פעמים כתיב תרומה בפרשה יש ליתן שלש (מרדכי ריש פרק קמא דיומא). ויש ליתנו בליל פורים קודם שמתפללים מנחה (מהרי"ל) וכן נוהגין בכל מדינות אלו. ויש ליתן ג' חצאי גדולים במדינות אלו כי אין מטבע ששם מחצית עליה מלבד זו. ובמדינות אוסטרייך יתנו ג' חצי ווינ"ר שנקראו גם כן מחצית וכן לכל מדינה ומדינה, ואין חייב ליתנו רק מי שהוא מבן עשרים ולמעלה ויש אומרים שנותנים מחצית השקל לצדקה מלבד ג' מחצית אלו ואין נוהגין כן"

בדברי הרמ"א מבואר שנותנים לפי המטבע הנהוג באותו המקום, ויש לתת מחצית מהמטבע, והמנהג לתת שלוש מטבעות של מחצית מהמטבע הנהוגה באותו מקום, וזאת מפני שכתוב שלוש פעמים בפרשה את המילה "תרומה".

לפי זה כיום בארץ ישראל, כל מי שהוא מבן עשרים שנה צריך לתת שלוש מטבעות של חצי שקל. והמשנה ברורה הוסיף שיש אומרים שהחוב חל כבר מבן י"ג שנה, אך המנהג לתת גם עבור בניו הקטנים ואישה מעוברת גם בעבור ולדה.

יש הנוהגים לתת מטבע של חצי דולר ישן [שיוצר לפני שנת 1964 למניינם] מפני שמעורב בו מתכת כסף (לוח אר"י).

מנהג הספרדים לתת שיעור של מחצית השקל לפי שיעור התורה, כלומר; שקל הוא עשרים גרה, ומחצית ממנו הוא עשרה גרה, שיעור השקל של התורה הוא כשיעור הסלע. לפי המבואר בשו"ע בהלכות פדיון הבן חמשה סלעים שווים 30 דרהם. כלומר, כל סלע הוא 6 דרהם ומחצית ממנו הוא משקל 3 דרהם. ונמצא ששיעור מחצית השקל הוא 3 דרהם.

מהו הדרהם?

דרהם הוא מטבע שבדורות הקודמים השתמשו בו בארצות ערב. שנים רבות שיערו את ערך הדרהם לפי הדרהם הטורקי שמשקלו היה 3.3 גרם בערך, ולכן יש שכתבו שצריך לתת שיעור של 10 גרם כסף בערך. אך בשנים האחרונות התברר כי הדרהם שבו שיערו את המשקלות הוא הדרהם המצרי ושיעורו הוא כ 3 גרם ולכן השיעור של מחצית השקל הוא 9 גרם כסף.

נכון להיום [סוף חודש שבט] השווי של גרם כסף הוא 2.6 ש"ח [כולל מע"מ] ולפי זה שיעור מחצית השקל הוא 23.4 ₪. אמנם יש אומרים שלא צריך להוסיף את שיעור המע"מ, ולפי זה שיעור מחצית השקל יהיה 19.5 ₪. שיעור זה נהגו לתת לכל אחד מגיל י"ג שנה. יש שנוהגים לתת שיעור זה רק מי שהוא מבן עשרים שנה ומעלה.

יש המוסיפים מעט על שיעור 9 גרם כסף של היום לפי שכיום מעורבים בכסף גם אחוזים בודדים של מתכות אחרות. ומאידך יש שמורידים מעט משיעור 9 גרם הנמכר ליחידים והולכים לפי המחיר הסיטונאי בשוק. לפי כל הנאמר, נקל להבין את ההבדלים בשיעור מחצית השקל המתפרסמים.

[1] סי' תרצג ס"ק ו'

[2] בס"י תרצ"ד

שיעורים במצוות התלויות בארץ ע"י רבני בית המדרש
רבני בית המדרש ישמחו להגיע לשובכם
ולמסור שיעור במצוות התלויות בארץ

לפרטים ניתן לפנות למזכירות בית המדרש
בדוא"ל bhl@bhl.org.il
בטלפון 02-6488888

במסגרת בית ההוראה ע"ש הרב רזנברג זצ"ל
עונים רבני בית ההוראה במשך שעות היממה לשאלות הלכתיות
בטלפון 02-6488888 שלוחה 31.
ראש בית המדרש הגאון רבי יוסף אפרתי שליט"א
עונה בימים ראשון, שני ושלישי בין השעות 12:30 - 12:00 בשלוחה 5.
ניתן לקבל מידע או לשאול שאלות באתר בית המדרש להלכה בהתישבות,
או בכתובת האימייל bhl@bhl.org.il

בברכה,
מזכירות בית המדרש

אם אינך רואה מייל זה כראוי לחץ/י כאן
הודעה זו נשלחה ל- על ידי bhl@bhl.org.il
להסרה מרשימת התפוצה לחץ כאן
[Unsubscribe from this list](#)
InfoMail מערכת מקצועית לדיוור אלקטרוני לעסקים מבית InforUMobile